

INHOUD

Proloog

– Sara Vicca en Ann Crabbé

DEEL 1 WAAR GAAT HET OVER? KLIMAATVERANDERING HEDEN, VERLEDEN EN TOEKOMST 13

Hoofdstuk 1: Klimaatverandering – oorzaken, gevolgen en een blik op de toekomst 14

– Sara Vicca en Ivan Janssens

- 1.1 Het klimaat op aarde 14
- 1.2 Oorzaken van de huidige klimaatverandering 17
- 1.3 Waargenomen veranderingen 21
- 1.4 Wat brengt de toekomst 23

Hoofdstuk 2: Grote risico's: weerextremen en kantelpunten 28

– Sara Vicca en Wim Thiery

- 2.1 Waarom neemt extreem weer toe? 28
- 2.2 De rol van de mens 30
- 2.3 Kantelementen en kantelpunten 32

Hoofdstuk 3: Klimaatverandering doorheen de geschiedenis 42

– Tim Soens

- 3.1 Klimaat: de deus ex machina
van de geschiedenis 43
- 3.2 Het verhaal van de Kleine IJstijden 45
- 3.3 Kantelpunten 47
- 3.4 Kwetsbaarheid voor weerextremen:
Noordzeestormvloed 49
- 3.5 Klimaatrechtvaardigheid in het verleden:
wie was kwetsbaar en wie niet? 52
- 3.6 Tot slot 54

DEEL 2: EEN BREDE CRISIS	59
Hoofdstuk 4: Klimaatverandering en sociale ongelijkheid	60
– Josefine Vanhille, Gert Van Hecken, Tim Goedemé, Gerlinde Verbist	
4.1 Ongelijke kwetsbaarheid voor de impact van klimaatverandering	61
4.2 Ongelijke bijdragen tot klimaatverandering (verleden en heden)	63
4.3 Ongelijke mogelijkheden om klimaatopwarming tegen te gaan en zich aan te passen aan een veranderend klimaat	66
4.4 Ongelijke macht om over oplossingen te beslissen	68
4.5 Conclusie	71
Hoofdstuk 5: Klimaatveranderingen en migratie	74
– Loubna Ou-Salah en Lore Van Praag	
5.1 Wat is de relatie tussen migratie en klimaatveranderingen?	75
5.2 Wat weten we tot hiertoe?	77
5.3 Klimaatmigratie in de toekomst	81
5.4 Conclusie	82
Hoofdstuk 6: Een duurzaamheidstransitie in de economie	86
– Tine Compernelle	
6.1 Grenzen aan de groei?	86
6.2 Duurzame ontwikkeling	87
6.3 Ecologische grenzen aan de groei	89
6.4 Duurzame ontwikkeling binnen de ecologische economie: schaal, distributie, efficiëntie	91
6.5 Alternatieven voor de groei-economie	94
Hoofdstuk 7: Klimaatactie versus inactie aan de hand van een vereenvoudigde economische analyse	102
– Steven Van Passel	
7.1 Tijdverrekening	104
7.2 Kosten en baten van klimaatmitigatie	105
7.3 Onzekerheid	108
7.4 Tot slot	110

DEEL 3: EEN GREEP UIT DE OPLOSSINGEN

113

Hoofdstuk 8: De energietransitie en haar uitdagingen	114
– Sebastian Sterl	
8.1 Alternatieven voor fossiele brandstoffen	115
8.2 Waar staan we in de energietransitie?	118
8.3 De nood aan elektrificatie	121
8.4 De nood aan ruimte	121
8.5 De nood aan flexibiliteit	122
8.6 De lange weg naar Parijs	126
Hoofdstuk 9: De rol van natuurlijke ecosystemen: buffer of versterker van klimaatverandering?	132
– Sara Vicca en Stijn Temmerman	
9.1 De koolstofcyclus	132
9.2 Koolstofopslag in de oceanen	134
9.3 Koolstofopslag door ecosystemen op het land	135
9.4 De natuur als bondgenoot voor de transitie naar een klimaatneutrale samenleving	138
9.5 De natuur als bondgenoot voor klimaatadaptatie	140
Hoofdstuk 10: Denkkaders en beleidspistes voor klimaatrechtvaardigheid	146
– Josefine Vanhille, Wouter Vandenhole, Gerlinde Verbist, Tim Goedemé	
10.1 Distributieve rechtvaardigheid in klimaatbeleid: geen randvoorwaarde maar kern van de zaak	148
10.2 Principes en beleidsaanbevelingen voor een herverdelend klimaatbeleid	153
10.3 Conclusie	159

DEEL 4: MAATSCHAPPELIJKE DREMPELS EN HEFBOMEN

163

Hoofdstuk 11: Waarom het klimaatprobleem erkennen en oplossen zo moeilijk blijft. Een sociaal-wetenschappelijke poging tot antwoord	164
– Ann Crabbé	
11.1 Naming & framing	165
11.2 Agenda-setting	167
11.3 Waarom komt er geen (effectief) klimaatbeleid?	169
11.4 Slotbeschouwing	172
Hoofdstuk 12: Internationale samenwerking ter vermindering van globale opwarming: waarom is dat zo moeilijk?	176
– Dirk De Bièvre	
12.1 Wat maakt internationale samenwerking moeilijk?	177
12.2 Internationaal klimaatbeleid en de moeilijkheid van uitsluiting	180
12.3 Binnenlandse hinderpalen voor succesvol internationaal klimaatbeleid	181
12.4 Overwinnen van hindernissen voor een internationaal onderhandelde oplossing?	183
12.5 Een globaal probleem, maar een decentrale oplossing dan misschien?	185
12.6 Slotbeschouwingen	186
Hoofdstuk 13: De nood aan sociaal leren en transdisciplinariteit voor een effectief klimaatbestuur	190
– Marc Craps	
13.1 Klimaatverstoring als een ambigue en complexe maatschappelijke uitdaging	191
13.2 Sociaal leren, transdisciplinariteit en multi-actor klimaatbestuur?	193
13.3 Diversiteit en connectiviteit als noodzakelijke condities	196
13.4 Hoe kunnen we een sociaal leerproces voor het klimaatbeleid ondersteunen?	198
13.5 Sociaal leren en participatie: wat met machtsverschillen?	200
13.6 Ten slotte, hoe verhoudt sociaal leren zich tot het gangbare bestuur?	201
Over de auteurs	204